

Titkos bölcselet – A világlélek szerepe (részletek a II. könyvből)*

DOI: <https://doi.org/10.70510/mfsz.19759>

55. fejezet

A világlélek és az égiek lelke a költők és a filozófusok hagyományai szerint

Szükségszerű, hogy az ég és az égitestek rendelkezzenek lélekkel, mert erejük és befolyásuk van a földi világra vonatkozóan, és nyilvánvaló hatást gyakorolnak rá, hiszen a pusztá testből nem fakadhat semmiféle hatás vagy működés. Tehát a legjelesebb költők és filozófusok mind szilárdan állítják, hogy a világnak van lelke, és az égitesteknek úgyszintén, méghozzá értelmes lelke. Ezért mondja Marcus Manilius az *Csillagászatról* írt tankölteményében:

Ezt a világ nagy művét, mely testből alakított,
természet sok alakban rejlő tagjait is mind,
tűz, levegő, föld s elterülő víz négy elemét is
isteni lélek-erő vezeti, s pályáján szent haladását
Isten támogatón, rejtetten s csendben uralja.¹

Lucanus úgyszintén:

Ím az egész Jupiter nagy része, ki tartja a pályát
egyensúlyozván az üres levegőben.²

* A fordítás az alábbi kiadás alapján készült: Agrippa von Nettesheim 1992.

¹ Marcus Manilius: *Astronomica*. I. 247–251, Frazer-Imregh Monika fordítása. Vö. Reuchlin: *De verbo mirifico*. 3. Reuchlin 1494. f. 8v.

² Lucanus: *Pharsalia*. V. 94–95. Frazer-Imregh Monika fordítása.

És Boëthius:

Hármas természetben a köztes lelket összekötöd, mely
mindent mozgat, az összhangzó tagokon megereszted,
gömbalakú pályákon majd csapataival körbe forogva
tér az vissza magába, a mély értelmet körbe keringi,
és ugyanígy forgatja a bolygók körbefutását.³

És Vergilius a filozófiával teljesen eltelve így szól:

Földet, eget, dagadó habokat, holdgömb ragyogását
És títáni napunk, mindent, kezdetben a benső
Lélek táplált, és a világszellem, mely előmlött
Összevegyülve velük, vitt mozgást nagy tömegükbe.
Innen az emberi faj, meg a földön az állati, innen
Minden szárnyas, a márvány víz-szín alatt is a szörnyek.
Tűztől terhes ezek csírája, hisz égi körökből
Származnak, ha ugyan nem fojtja le testi betegség...⁴

Mi mást akarnának tehát mondani ezek a sorok, mint hogy a világ nemcsak hogy rendelkezik szellemmel és lélekkel, de részese az isteni értelemnek is, és hogy minden földi dolog eredete, képessége és ereje magától a világlélektől függ?⁵ Ezt állítja és ezt erősíti meg minden platonikus,⁶ a püthagoreusok, Orpheusz, Hermész Triszmegisztosz,⁷ Arisztotelész,⁸ Theophrasztosz,⁹ Avicenna,¹⁰ al-Ghazáli és minden peripatetikus.

56. fejezet

Ugyanennek megerősítése észérvekkel

Van tehát lelke a világnak, az egeknek, a csillagoknak és az elemeknek, amelyekkel hatnak ezekre a földi és összetett dolgokban levő lelkekre; és van szelleme is, amint az előző könyvben mondtam, amelynek révén a lélek jelen van a testben. Ugyanis mivel a világ egész teste egy olyan test, amelynek a részét képe-

³ Boëthius: *A filozófia vigasztalása*. III. 9. 13–17. Frazer-Imregh Monika fordítása.

⁴ Vergilius: *Aeneis*. VI. 724–731. Lakatos István fordítása.

⁵ Ficino: *Theologia Platonica*. XV. 5. Ficino 2001–2006. V. 70.

⁶ Proklosz: *In Timaeum*. III. 275–278.

⁷ *Corpus Hermeticum*. XV. *Asclepius*. 3. Hermész 2020. 216.

⁸ Arisztotelész: *Az égről*. II. 12. 292a–b; *A lélekről*. II. 3. 414b.

⁹ Theophrasztosz: *Metaphysica*. 8.

¹⁰ Avicenna: *Liber de philosophia prima*. X. 1.

zi minden élőlény teste, és amennyivel az egész tökéletesebb és nemesebb a részénél, a világ teste annyival tökéletesebb és nemesebb az egyes élőlények testénél, képtelenség lenne, hogy egy a világ részét képező tökéletlen kis test, és bármely mégoly hitvány kis lélek is rendelkezzen étellel, bírjon lélekkel, az egész világ maga pedig, amely tökéletes, teljes és a legnemesebb test, se ne éljen, se ne rendelkezzen lélekkel.¹¹ Nem kevésbé képtelenség az, hogy az egek, a csillagok, az elemek, amelyek az egyedeknek oly bőkezűen életet és lelket adnak, ők maguk híján legyenek az életnek és a léleknek, és bármely növény vagy fa előkelőbb helyzetet élvezzen, mint az ég, mint a csillagok, mint az elemek, amelyek természettől fogva az okai.

Hiszen ki tagadná, hacsak el nem ment a józan esze, hogy a föld és a víz él, amelyek magukból számtalan fát, növényt és élőlényt teremnek, töltenek meg étellel, táplálnak, növesztenek?¹² Ami még sokkal nyilvánvalóbban kitűnik azokban a dolgokban, amelyek maguktól születnek, és amelyekből hiányzanak a testi magvak. Hiszen az ilyen elemek nem is tudnának élő dolgokat létrehozni és táplálni, ha ők maguk híján lennének az életnek és a léleknek.

Talán némelyek azt mondják majd erre, hogy az ilyen élőlények nem a föld vagy a víz lelkéből, hanem az égi lelkek befolyására születnek; erre a platonikusok azt válaszolják, hogy a járulékos (*accidens*) nem szülhet lényegit, hacsak nem esetleg mint a legközelebbi szubsztancia alárendelt eszköze – azért mondják, hogy „a legközelebbi szubsztanciáé”, mert az alkotótól távoli eszköz nem hatékony az alkotásban.¹³ Így azok az égi befolyások is mintegy járulékaikénti szubsztanciáiknak, vagyis az élettől magától igen távol vannak, tehát nem fognak életteli szubsztanciát létrehozni a földi dolgokban. Hermész is *A közösről* írt értekezésében azt mondja, hogy „Minden, ami a világon van, növekedve vagy csökkenve mozog”, ami pedig változik, az emiatt él, és mivel minden mozog, a föld is, a leginkább létrehozó és megváltoztató mozgással, ő maga is él.¹⁴ Ha pedig valaki kételkedne abban, hogy az egek élnek, mondja Theophrasztosz, azt nem lehet filozófusnak tartani, aki meg tagadja, hogy az égnek lelke van – s így aztán a mozgatója nem a formája lenne –, az egész filozófia alapjait rombolja le. Ennélfogva a világ él, és van lelke és érzékelése, hiszen életet ad a növényeknek, amelyek nem magból születnek, és érzékelést ad az állatoknak, amelyek nem párzás útján jönnek létre.¹⁵

¹¹ Ficino: *A szerelemről*. VI. 3. Ficino 2001. 67–68.

¹² Uo.

¹³ Ficino: *Theologia platonica*. IV. 1. Ficino 2001–2006: I. 248–296. Vö. Platón: *Timaios*. 30b; Plótinusz: *Enneadesz*. IV. 4. 22., 41; IV. 9. 1.

¹⁴ Francesco Zorzi: *De harmonia mundi totius cantica tria*. II, 2, 6. Zorzi 1525. f. 206r. *Corpus Hermeticum*. XII. 18. Hermész 2020. 129–130. Theophrasztosz 1929. 411. Pico: *Conclusiones*, Theophrasztosz. 1. Pico 1995.

¹⁵ Ficino: *Theologia platonica*. IV. 1. Ficino 2001–2006. I. 248–296.

57. fejezet

Hogy a világlélek és az eget lelkei gondolkodó lelkek, és részesülnek az isteni értelemben

Hogy az említett lelkek gondolkodó lelkek, az a következőből nyilvánvaló: mivel a mondott lelkek minden egyes műve egy bizonyos örök rend szerint összhangban van, szükségszerű, hogy ne a véletlen, hanem az értelem vezesse őket, és ezen megfontolások szerint irányítsák meghatározott célokra és vigyék végig minden működésüket. Szükségszerű ugyanis, hogy a földnél legyen minden földi dolog értelme, és a víznél a vízieké, s a többi dolgokkal hasonlóképpen, amelyeknél minden egyes dolog a maga idejében, helyén és rendje szerint jön létre, és gyakran a sérült dolog is helyrejön.¹⁶ Ezért a filozófusok a Föld lelkét nem mint valami alantas test lelkét tekintik, hanem gondolkodó és értelmes léleknek, sőt istennőnek tartják.¹⁷

Azonkívül képtelenség lenne, hogy míg mibennünk megvan alkotásaink észszerű elgondolása, addig az égi lelkek és maga a világlélek ne rendelkeznének a saját elgondolásaikkal. Hogyha – mint Platón mondja – a világot maga a Jó úgy hozta létre, hogy a lehető legjobb legyen, akkor bizonyára nemcsak az életnek, az érzékelésnek és a gondolkodásnak, de az észnek és az értelemnek is részese. Ugyanis a test beteljesedése a lélek, az a test pedig, amelynek tökéletesebb a lelke, maga is tökéletesebb. Ezért szükséges, hogy mivel az égitestek a legtökéletesebbek, a legtökéletesebb lelkekkel is rendelkezzenek.¹⁸

Tehát részesei az észnek és az értelemnek, amit a platonikusok rendjük és folytonos mozgásuk állhatatosságával bizonyítanak, merthogy a mozgás, mivel természetétől fogva szabad, könnyen letérhet az egyenes vonaltól és bolyonghat, hacsak nem az ész és az értelem irányítja, méghozzá a tökéletes ész és értelem, amely kezdettől fogva előre látja a pontosan kitűzött utat és a legjobb kimenetelt. Ez a tökéletes értelem, amely jelen van az olyan hatalmas lélekben, mint a világlélek, és amilyenek az égitestek és az elemek lelkei, kétségkívül a maga számára a legrendezettebben és legtökéletesebben előírt feladatot vezérli, hiszen a testek nem tanúsítanak ellenállást a leghatalmasabb lélekkel szemben, a tökéletes értelem pedig nem másítja meg a szándékát.¹⁹

Úgyhogy a világlélek egyfajta egyetlen élet, amely mindent eltölt, mindent keresztüljár, mindent összeköt és összekapcsol, hogy eggyé tegye az egész világ gépezetét, és olyan legyen, mint az egyhúros hangszer, amelyen egyetlen lélegzettel és egyetlen élettel együtt zeng a teremtmények három rendje: az értelmi, az égi és a múlandó.

¹⁶ Ficino: *Theologia platonica*. XI. 4. Ficino 2001–2006. III. 242–276.

¹⁷ Plótinosz: *Enneadesz*. IV. 4. 22. Platón: *Timaiosz*. 40c.

¹⁸ Ficino: *Theologia platonica*. XI. 4; IV. 1. Ficino 2001–2006. I. 248–296. Ficino: *Három könyv az életről*. I. *Apológia*. Ficino 2023. 311–317. Platón: *Timaiosz*. 30a–b.

¹⁹ Ficino: *In Epinomidem*. Ficino 1576. 1528. Platón: *Epinomisz*. 983b–c.

58. fejezet

Az égi lelkek nevei és fennhatóságuk a földi világ, tudniillik az ember felett

Az égi lelkeknek nagyon sok és sokféle neve van amiatt, hogy a földi dolgokra vonatkozóan szerteágazó hatalommal és sokféle képességgel bírnak, aminek alapján sokféle nevet kaptak, amelyeket a régiek himnuszaiukban és fohászaikban használtak. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy minden egyes ilyen lélek az orphikus teológia szerint állítólag két erővel rendelkezik: az egyik a megismerésben, a másik saját testének élettel való eltöltésében és irányításában áll.²⁰ Így az égi szférákban az utóbbi erőt Bacchusnak nevezi Orpheusz, az előbbit műzsának: ezért nem részegedik meg senki semmilyen Bacchustól, ha előtte nem fonódott egybe annak műzsájával. Így a kilenc műzsa körül kilenc Bacchust jelölnek meg: ezért a kilencedik szférába teszi Orpheusz Bacchus Cribroniust és Kalliopé műzsát, a csillagos égboltba Picioniust és Uraniát, a Szaturnusz egébe Amphietust és Polyhymniát, a Jupiter egébe Sabasiust és Terpsichorét, a Mars egébe Bassariust és Cliót, a Nap egébe Trietericust és Melpomenét, a Vénusz egébe Lysius és Erató, a Merkúr egébe Silenust és Euterpét, a Hold egébe Bacchus Lyaeust és Thalia műzsát. Az elemek szféráiban hasonlóképpen, a lelkeket így nevezi meg: a tűzbe helyezi Phantast és Aurorát, a levegőbe a villámszóró Iuppitert és Iunót, a vízbe Oceanust és Tethyst, a földbe Plutót és Proserpinát.

A világ, vagyis az egész világegyetem lelkét viszont a mágusok világi Iuppi-ternek hívják, a világ értelmét pedig Apollónak, a világ természetét Minervának; azontúl a tűzben Vulcanusnak, a vízben Neptunusnak, és őket még különféle nevekkal illették.²¹

Az állatöv csillagképei között is a püthagoreusok odatartozó isteneket, vagyis lelkeket helyeztek el azok szívében, amelyek ezért az egész csillagképet kormányozzák, tudniillik a Kos szívében az odatartozó Pallas, a Bika szívében az odatartozó Venus, az Ikrekében az odatartozó Phoebus, a Rákében Mercurius, az Oroszlánében Iuppiter, a Szűzében Ceres, a Mérlegében Vulcanus, a Skorpióében Mars, a Nyilasében Diana, a Bakében Vesta, a Vízöntőében az odatartozó Iuno, a Halak szívében az odatartozó Neptunus. Akiket Manilius sorol fel ezekben a vesszoraiban:

Gyapjas Kost Pallas, a Bikát Cythereia vigyázza,
Ikrek csillagait Phoebus, Rákot meg a Merkúr,
Istenek anyjával Iuppiter vezeti az Oroszlánt,

²⁰ Innen a bekezdés végéig lásd Ficino: *Theologia platonica*. IV. 1. Ficino 2001–2006. I. 248–296. *Orphikus himnuszok*. XLN–LIV. Pico: *Conclusiones*, Orpheusz. Pico 1995. 24.

²¹ Ehhez és a következő bekezdéshez lásd Ficino: *A szerelemről*. I. 3. Ficino 2001. 10. Ficino: *Theologia platonica*. IV. 1; X. 2. Ficino 2001–2006. I. 248–296; III. 114–130.

Szűz a kalásznevelő Ceresé, Vulcanus a Mérleg
 készítője, a küzdő Skorpio Mars haduráé,
 majd a Nyilas kentaurt a vadászó Diana segíti,
 Bak szűk csillagait meg Vesta melengeti szépen,
 Vízüntő baljós képének Iuppiter őre
 És Iuno, Neptunus örül tengernek és a Halaknak.²²

Maga az ősi Orpheusz is számos égi istent sorol fel különböző neveikkel együtt ezekhez kapcsolódóan Muszaioszhoz írt versében, megadva méltatásukat és feladataikat, és mindegyiket a saját himnuszával szólítja meg.

Tehát senki ne gondolja, hogy ezek gonosz démonok nevei, akik rászedik az embert, hanem az igaz Istentől való természetes és isteni erők nevei, az ember szolgálatára és hasznára, aki megtanulta felhasználni ezeket, amelyeket a világ adott számunkra.²³ Az antikvitás ezen isteni erők mindegyikéhez az ember egy-egy testrészét rendelte,²⁴ például Memoriához a fület,²⁵ amelyet Vergilius is Phoebusnak szentel, amikor ezt írja:

de a Cynthusi rámszolt,
 meghúzván fülem²⁶

Így a jobb kezet, az erő jelképét, és amivel esküt teszünk, Numa Pompilius (Livius szerint) Fidesnek²⁷ szentelte; az ujjak Minerva védnöksége alá tartoznak, a térd pedig Misericordiának²⁸ adatott: ezért hajtjuk meg a térdünket, amikor kegyelemért könyörgünk. A köldököt mint a bujaság székhelyét egyesek Venusnak tulajdonítják; mások, akik az összes testrész középpontjaként utalnak rá, Iuppiterhez tartozónak mondják: ezért tisztelték Iuppiter Hammón templomában egy köldök képmását. A régiek sok egyebet felsorolnak a test legapróbb részeit és ízeit is a megfelelő isteni erőkhöz rendelve. Ha ezeket az élükön álló isteni erőket helyesen értjük és igazán megismerjük, abból nem származik semmi, ami ellenkeznék az igaz hittel, hiszen a Szentírás is megemlékezik arról, hogy minden testrészünket az isteni erények irányítják, amit a következő könyvben bővebben kifejtünk.

²² Manilius: *Astronomica*. II. 439–447. Frazer-Imregh Monika fordítása. Zorzi 1525. 1, 6, 19; f. 114r.

²³ Pico: *Conclusiones*, Orpheusz. Pico 1995. 24.

²⁴ Zorzi 1525. 1, 6, 29. ff. 120r–v.

²⁵ *Az Emlékezethez.*

²⁶ Vergilius: *Bucolica*. VI. 3–4. Lakatos István fordítása.

²⁷ A Hűségnek. Livius: *Róma története*. I. 24. 4.

²⁸ A Könyörületnek.

Nemcsak a testrészek, hanem minden egyes emberi tevékenység is egy-egy istenség alá van rendelve, ahogy a vadászat Diana alá, a harcok Pallas alá, a mezőgazdaság Ceres alá; amiről Apollo így szólt Porphürioszhoz:²⁹

Istenek anyjác a menyegző, tánc meg a múzsák
égi karác, hosszú kemény küzdelmet Pallasz Athéné
kedvel, a zöld ligetek s erdők mélyén a vadászat
Dianát rabul ejti, Iunóé párás, dús levegőég,
és Ceresé a vetés, hű Íszisz férje nyomában,
Nílus partjainál Osziriszt kikutatja.³⁰

[...]

60. fejezet

Arról, hogy az emberi könnyörgések természetes módon belepecsételik erejüket a külső dolgokba, és hogy az emberi lélek miként emelkedik fel az egyes, egymástól függő lépcsőfokokon keresztül az értelmi világba, és lesz hasonló a magasztos szellemekhez és értelmekhez

Az égi lelkek erőiket a saját égiteikbe öntik, amelyek aztán átadják azokat ennek a látható világnak: nem más okból, mint hogy a földi világ erői az égiekből származnak. Ezért a mágus ezek segítségével fog eljárni úgy, hogy az égiek fortélyos megszólításával él, titokzatos szavakkal és leleményes beszédekkel, az egyiket a másikhoz vonzva, mindazonáltal egy természetes erő segítségével, a köztük levő kölcsönös megfelelés révén, amelyet a dolgok maguktól követnek, vagy amely olykor akaratuk ellenére vonzza őket.

Ezért mondja Arisztotelész a *Misztikus filozófia* hatodik könyvében,³¹ hogy amikor valaki kötéssel vagy megigézéssel segítségül hívja a Napot vagy más bolygókat, arra kérve őket, hogy működjenek közre a kívánt dologban, nem arról van szó, hogy Nap vagy a többi bolygó meghallgatja azt a beszédet, hanem valahogyan egy természetes kapcsolódás és kölcsönös sorozat révén mozognak, amelyben a világ részei kölcsönösen alá vannak rendelve egymásnak, és kölcsönös egytetértés van közöttük azok nagy egysége miatt. Miként az emberi testben az egyik testrész a másik mozgását érzékelve mozog, és a lanton is, ha megpendítenek egy húrt, a másik is rezegni kezd, úgy amikor valaki megmozdítja a világ valamely részét, a többi is megmozdul, mert érzékelik annak mozgását: az egymást követő dolgok ezen összefüggésének az ismerete tehát az alapja min-

²⁹ Eusebius: *Praeparatio evangelica*. V. 6. 4–7. Eusebius 1954–1956. f. 45r. Porphüriosz: *De philosophia ex oraculis haurienda*. Porphüriosz 1865. 123–124.

³⁰ Frazer-Imregh Monika fordítása.

³¹ Pszeudo-Arisztotelész: *De secretiore parte divinae sapientiae secundum Aegyptias*. VI. 2, 5. Ps-Arisztotelész 1572. ff. 50v–54r.

den csodálatos műveletnek, ami feltétlenül szükséges az égi erők bevonása képességének gyakorlásához.

Az emberi szavak is természetes dolgok, és mivel a világ részei természetes módon vonzzák egymást, és kölcsönösen hatnak egymásra, ezért a mágus, amikor szavaival segítséget kér, a természet megfelelő erőit használja fel az egyik szeretetét a másikhoz vezetve, vagy az adott sorozat révén egyiket a másikhoz vonzva, vagy a dolgok ellenkező voltából és különbözőségükből és erőik sokaságából adódóan az egyiknek a másikkal való gyűlölete miatt egyiket a másiktól eltaszítva. Ez utóbbiak lehetnek ugyan ellentétesek vagy különbözőek, mégis az egy egész részét képezik. Olykor uralkodói hatalommal is kényszerítheti a dolgokat egy égi erő segítségével, hiszen a mágus nem idegen az égtől.

Az emberre vonatkozóan tehát ha valaki befogadja valamely kötés vagy megigézés befolyását, nem az értelmi, hanem az érzékelő lélek mentén fogadja be, és ha valamely részén hatást szenved el, a lelki és földi részén szenved el a hatást. Ezek nem képesek ugyanis ésszel vonzani a megismerő és értő részt, hanem csak az érzékelés fogja fel a benyomást és behatást, amikor az égiek befolyására és a földi dolgok közreműködésével az ember lelki szelleme³² hatást szenved el a korábbi vagy természetes állapotán túl – miként a fiú is ösztönzi apját, hogy dolgozzon, még akarata ellenére is, azért, hogy gondoskodjon róla és táplálja, jóllehet ez kimerítő a számára. Az uralomvágy pedig haraghoz és egyéb kellemetlenségekhez vezet a hatalom megszerzése miatt. A természetből adódó telhetetlenség és a szegénységtől való félelem a vagyon kívánására sarkall. Egy csinos nő szépsége az iránta való vágyat szíthatja fel; a tapasztalt zenész harmóniái különféle szenvedélyeket ébresztenek hallgatóságában, akik közül némelyek maguktól követik a művészet összhangját, mások szintén akaratlanul még mozdulatokkal is kísérik, mivel rabul ejtette érzékelésüket, értelmük azonban nem fér hozzá ehhez.

A megigéзések és kötések e fajtáját azonban nem csodálja a köznép, de nem is veti el a megszokás miatt. Más természetűeket viszont csodál, mert nem ismeri őket, és szokatlanok a számára: ezért esnek abba a tévedésbe, hogy azok nem a természettől valók, vagy épp természetellenesek, holott a természettől vannak és természetesek. Tudnod kell tehát, hogy minden egyes fõntebbi dolog hat a közvetlenül alatta levõre a maga fokán és rendjében, nemcsak a testeket, de a szellemeket illetõen is.

³² Galénos nyomán a középkori orvoslás, így Ficino is háromféle „szellemet” különböztet meg az emberi testben: a májban keletkező és a vér világos párját képező *spiritus naturalis*, „természeti szellem”, amely az emésztésben és a végtagok táplálásában játszik szerepet, a szívben a *spiritus vitalis*, „életsszellem”, amely a hõ és az életerõ tápanyaga, majd ez tovább finomodva az agyban a *spiritus animalis*, „lelki szellem” vagy „lélekszlem” lesz, amely az érzékelés és a gondolkodás „üzemanyaga”. Agrippa ugyanezt a terminológiát követi.

Így az egyetemes lélek³³ mozgatja az egyéni lelkeket, és az értelmes lélek hat az érzékelő lélekre és a vegetatív lélekre.³⁴ S a világ minden egyes része hat valamely másikra, és mindegyik kész arra, hogy egy másik rész hasson rá. A földi világ minden egyes része pedig hatást szenved el az egetől a saját természete és alkalmas volta szerint, miként egy élőlény testének egy része is hatást szenved el egy másik részétől. A fenti értelmi világ mozgat mindent, ami alatta van, minthogy minden létezőt magában foglal az elsőtől az utolsóig, ami a világ legalacsonyabb szintje.

Tehát az égitestek mozgatják az elemi világ összetett testeit, a keletkező és érzékelhető dolgokat az úrtól a középpontig, az égi, örök és szellemi létezők révén, amelyek az első értelemről függenek, aki a cselekvő értelem, de az Istentől az Ige által beléültetett erő révén. Ezt az Igét a babülóniai káldeus bölcsek a legfőbb oknak nevezik, merthogy belőle keletkeznek a létezők, még a cselekvő értelem is, amely utána a második: ez annak az Igének az első Teremtővel való egysége miatt van, akiből valójában minden létező keletkezik. Az Ige tehát Isten képmása, a cselekvő értelem az Ige képmása, a lélek az értelem képmása, a mi szavunk pedig a lélek képmása, aminek révén természetes módon hat a természetes dolgokra, minthogy a természet a lélek műve. És minden egyes dolog a rá következőre van hatással, mint ahogyan az apa a fiára, és egyik későbbi sem létezhet a korábbi nélkül. Ugyanis összefüggenek egymással, még hozzá rendezetten függenek össze úgy, hogy amikor a későbbi csorbul, visszafordul a hozzá legközelebb eső korábbihoz, míg el nem ér az egekig, onnan az egyetemes lélekhez, azután a cselekvő értelemhez, amelytől minden más teremtmény létezik, és amely az első alkotóban létezik, amely a teremtő Ige, amelyhez végül minden megtér.

Tehát lelkünknek, ha valamely csodálatos munkát kíván végrehajtani a földi világban, saját eredetét kell felkutatnia, hogy tőle megerősödjön, megvilágosodjon, és erőt nyerjen a cselekvéshez az egyes fokozatokon át magától az első teremtőtől. Oda kell tehát figyelniünk, hogy inkább a bolygók lelkét, mint a testét szemléljük, inkább az ég feletti értelmi világot, mint az égitestek szféráit, mert az előbbi nemesebb, jöllehet az utóbbi is kiváló, és számunkra közvetlenül megelőzi azt, s a közvetítése nélkül nem lehet annak a fentebbinek a befolyására szert tenni.³⁵

Így a Nap, a csillagok királya, amely tele van fénnnyel, azt a minden más csillag fölött álló értelmi világtól kapja, minthogy lelke nagyon is képes az értelmi fény befogadására. Ennélfogva aki a Nap befolyását szeretné bevonzani, annak a Napon nem pusztán külső, de belső fényének szemlélésével is kell elmélkednie. S

³³ *Anima universalis*. Ficino *anima mundinak* mondja, és itt is valójában erről beszél Agrippa.

³⁴ Innen a következő bekezdés végéig lásd Ps-Arisztotelész 1572. X. 8, 3, 17, 2, 7 (a számok a fejezeteket jelölik); ff. 84v, 81r–v, 94r, 80r, 84r; XIII. 8.; ff. 135v–136r.

³⁵ Ps-Arisztotelész 1572. XI. 1; ff. 100v–101v.

erre csak akkor lehet bárki képes, ha visszatér a Nap lelkéhez, és hozzá hasonlóvá válik, s értelmi látásával felfogja annak értelmi fényét, miként testi szemével az érzékelhető fényt. Mert ekkor eltelik majd annak ragyogásával, és fényét, amely lentebbi megjelenése a fenti világnak, magába fogja fogadni. Annak világozottságával felruházva vele valósággal egyenlővé válik, és így megsegítve elnyeri az értelem ama tisztaságát és minden benne részesülő formát, óhaja szerint.³⁶

S midőn az ember merített a legfelső fokozat fényéből, akkor jut majd el lelke annak tökéletességéhez, s hasonlóvá fog válni a Nap szellemeihez, képességekre tesz szert, és a természetfeletti erő megjelenéseit és azok hatalmát élvezi, ha elnyerte a hitet az első teremtőben. Tehát mindenekelőtt az első teremtettségéért és beleegyezéséért kell könyörögnünk, s nemcsak a szánkkal, hanem vallásos érülettel és alázatos lélekkel, azontúl bőségesen, szakadatlanul és romlatlanul imádkozva, hogy világosítsa meg értelmünket, és vegye el a homályt lelkeinkről, amely a test miatt rájuk telepedett.

IRODALOM

- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1509. *De nobilitate et praexcellencia foeminae sexus*. Dôle, Adrian Vlacq.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1954. *Testi scelti*. Szerk. Paola Zambelli. In Eugenio Garin et al. (szerk.) 1955. *Testi umanistici su l' ermetismo*. Archivio di Filosofia. 24/1. 119–162.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1990, 1994.² *Titkos bölcsélet. De occulta philosophia*. Vál. és ford. Magyar László András. Budapest, Gondolat.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1992a. *De occulta philosophia*. S.a.r. Vittoria Perone Compagni. Leiden – New York – Köln, Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004450707>
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1992b. *Three Books of Occult Philosophy*. Ford. James Freake; szerk. Donald Tyson. Woodbury/MN, Llewellyn Publications.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 1999/2000/2014. *Okkult filozófia*. I–III. Ford. Ladányi Lóránd; lektorálta Kássa László; nyelvi lektor Borsos Mária. Miskolc, Hermit.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius 2021. *De occulta philosophia*. Ford. Eric Purdue. Rochester/VT, Inner Traditions.
- Agrippa von Nettesheim, Heinrich Cornelius (megjelenés alatt). *Titkos bölcsélet*. Ford. Frazer-Imreg Monika – Hamvas Endre Ádám. Budapest, Helikon.
- [Pseudo-]Arisztotelész 1572. *De secretiore parte divinae sapientiae secundum Aegyptias*. Parisiis, J. Carpentarius.
- Bobory Dóra 2016. Egy élet torzítúkre. Girolamo Cardano: Életem. Ford., bev. Magyar László András. Budapest, Gondolat. 2013. 280 pp. *BUKSZ*. 1–2, 3–7. <http://buksz.c3.hu/160102/02.1birboborycardano.pdf> (2024. 08. 08.)
- Bogár Zsolt 2004. Ezoterikus könyvek – A teljesség felé. *Magyar Narancs*. Január 29. 14. https://magyarnarancs.hu/riport/ezoterikus_konyvek_-_a_teljesség_fele-68441 (2024. 08. 06.)
- Copenhaver, Brian P. 2015. *Magic in Western Culture. From Antiquity to the Enlightenment*. New York, Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107707450>

³⁶ Ps-Arisztotelész 1572. X. 19; f. 98v.

- Eusebius 1954–1956. *Praeparatio Evangelica*. Ed. Karl Mras. Berlin, Akademie Verlag.
- Ficino, Marsilio 2001. *A szerelemről – Kommentár Platón Lakomájához*. Ford. és az utószót írta Imregh Monika. Budapest, Arcticus. (2. kiad. 2024. Budapest, Polaris.)
- Ficino, Marsilio 2001–2006. *Platonic Theology. I–XVIII*. 1–6 köt. Ford. Michael J. B. Allen – John Warden; a latin szöveget szerk. James Hankins – William Bowen. Cambridge/MA–London, Harvard University Press.
- Ficino, Marsilio 2023. *Három könyv az életről*. Ford. Frazer-Imregh Monika. Budapest, Helikon.
- Gurashi, Dario 2018. »In deifico speculo«. *L’umanesimo di Cornelio Agrippa*. Tesi di perfezionamento, Pisa.
- Gurashi, Dario 2020. Religione e ideologia nel giovane Agrippa: appunti sulla vocazione intellettuale. *Mediterranea*. 5. 153–192. <https://doi.org/10.21071/mijtk.v5i.12250>
- Gurashi, Dario 2021. *In deifico speculo. Agrippa’s humanism*. Paderborn, Brill-Fink. <https://doi.org/10.30965/9783846766514>
- Gurashi, Dario 2022. Ragione e rigenerazione: studio sul De originali peccato di Agrippa. *Mediterranea*. 7. 519–568. <https://doi.org/10.21071/mijtk.v7i.13709>
- Hanegraaff, Wouter J. – Bouthoorn, Ruud M. 2005. Lodovico Lazzarelli (1447–1500): *The Hermetic Writings and Related Documents*. Tempe, Arizona Center for Medieval and Renaissance Studies.
- Hanegraaff, Wouter J. 2009. Better than Magic. Cornelius Agrippa and Lazzarellian Hermeticism. *Magic, Ritual, and Witchcraft*. 4/1. 1–25. <https://doi.org/10.1353/mrw.0.0128>
- Hermész Triszmegisztosz 2020. *Hermész Triszmegisztosz bölcsessége*. Ford. Hamvas Endre Ádám – László Levente – Tar Ibolya. Budapest, Helikon.
- Keefér, Michael 1991. Agrippa’s Dilemma: Hermetic ‘Rebirth’ and the Ambivalences of ‘De vanitate’ and ‘De occulta philosophia’. *Renaissance Quarterly*. 41/4. 614–653. <https://doi.org/10.2307/2861884>
- Kramer, Heinrich (Henricus Institor) 1486. *Malleus maleficarum*. Speyer, k. n.
- Kuhlow, Hermann F. W. 1967. *Die Imitatio Christi und ihre kosmologische Überfremdung. Die theologischen Grundgedanken des Agrippa von Nettesheim*. Berlin und Hamburg, Lutherisches Verlagshaus.
- Ladányi Lóránt et al. (szerk.) 1941. *Kártyaakadémia*. Budapest, Lingua.
- Ladányi Lóránt 1943. 55 *pasziánsz*. *A legérdekesebb egy- és kétszemélyes kártyatürelmijátékok gyűjteménye*. Budapest, Lingua. <https://mek.oszk.hu/14200/14229/>
- Ladányi Lóránt é. n. *Bridzstanfolyam*. Budapest, Lingua.
- Ladányi Lóránt – Bodnár Ilona 2001. *A nagy Napóleon és még 52 pasziánsz*. Budapest, Curiosa Nova Kiadó – Danár.
- Lehrich, Christopher I. 2003. *The Language of Demons and Angels. Cornelius Agrippa’s Occult Philosophy*. Leiden, Brill. <https://doi.org/10.1163/9789047403364>
- Morley, Henry 1856. *The Life of Heinich Cornelius Agrippa von Nettesheim, Doctor and Knight, Commonly Known as a Magician*. I–II. London, Chapman and Hall.
- Nauert, Charles 1965. *Agrippa and the Crisis of Renaissance Thought*. Urbana, University of Illinois Press.
- Paravicini Bagliani, Alessandra 2001. *Le Speculum Astronomiae, Une énigme? Enquete sur les manuscrits*. Firenze, SISMEL. <https://doi.org/10.1515/9783050078939-028>
- Perrone Compagni, Vittoria 2007. Il *De occulta philosophia* di Cornelio Agrippa. *Bruniana & Campanelliana*. 13/2. 429–448.
- Picatrix 2022. *Picatrix. A bölcs célja. Ghāyat al-hakīm*. Ford., jegyz., tanulmányok Frazer-Imregh Monika – Hamvas Endre Ádám. Szerk., kiadó, tanulmány Kárpáti Gábor Csaba. Budapest, Helikon.

- Pico della Mirandola, Giovanni 1984. Az ember méltóságáról. Ford. Kardos Tiborné. In Vajda Mihály (szerk.) *Reneszánsz etikai antológia*. Budapest, Gondolat. 212–244.
- Pico della Mirandola, Giovanni 1995. *Conclusiones sive theses DCCCC*. Ed. Albano Biondi. Firenze, L. S. Olschki.
- Pico della Mirandola, Giovanni 2002. *Heptaplus, avagy a Teremtés hat napjának hétszeres magyarázata*. Ford. és utószót írta Imregh Monika. Budapest, Arcticus.
- Prost, Auguste 1881–1882. *Corneille Agrippa, sa vie et ses œuvres*. I–II. Paris, Champion.
- Putnik, Noel 2010. *The Pious Impiety of Agrippa's Magic: Two Conflicting Notions of Ascension in the Works of Cornelius Agrippa*. Saarbrücken, VDM Verlag Dr. Müller.
- Putnik, Noel 2017. Agrippa's Cosmic Ladder: Building a World with Words in the De occulta philosophia. In Peter J. Forshaw (szerk.) *Lux in Tenebris: The Visual and the Symbolic in Western Esotericism*. (Artes Book Series. Vol. 23.) Leiden–Boston, Brill. 81–102. https://doi.org/10.1163/9789004334953_006
- Putnik, Noel 2020. Operari per fidem: The Role of Faith in Agrippan Magic. In Fabrizio Canti (szerk.) *Civilizations of the Supernatural: Witchcraft, Ritual and Religious Experience in Late Antique, Medieval, and Renaissance Traditions*. Budapest, Trivent. 287–311.
- Putnik, Noel 2022. Agrippa's Magical Piety and the Insufficiency of the Revelation. In Kiss Attila et al. (szerk.) *Fidele Signaculum: Writings in Honour of György Endre Szőnyi*. Szeged, University of Szeged. 849–866.
- Püthagorasz 2002. *Püthagorasz aranyversei. A püthagoreusok*. Szerk. Kássa László – Kássa Lászlóné. Ford. Huszka Balázs – Kássa László – Ladányi Lóránd. Miskolc, Hermit.
- Roy, Bruno 2000. Richard de Fournival, auteur du Speculum astronomiae? *Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Âge*. 67. 159–180.
- Reuchlin, Johann 1494. *De verbo mirifico*. Basileae, Anton Koberger.
- Rutkin, H. Darrell 2019. *Sapientia Astrologica: Astrology, Magic and Natural Knowledge, ca 1250–1800*. Vol. I. (Archimedes 55). Berlin, Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-10779-6>
- Szőnyi György Endre 1998. *Exaltatio és hatalom – Keresztény mágia és okkult szimbolizmus egy angol mágus műveiben*. Szeged, JATE Press.
- Szőnyi, György E. 2010. *John Dee's Occultism – Magical Exaltation Through Powerful Signs. Western Esotericism*. Albany/NY, SUNY Press. <https://doi.org/10.1515/9780791484425>
- Szőnyi, György E. 2004. *Gli angeli di John Dee – Il Merlino di Elisabetta*. Milano, Tre Editori.
- Trithemius, Johannes 1567. *Cronologia mystica de septem secundeis...* Coloniae, Johannes Birkmann.
- Porphüriosz 1865. *De philosophia ex oraculis haurienda*. Szerk. Gustav Wolff. Berlin, Springer.
- Yates, Frances 1964. *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*. London, Warburg Institute – University of Chicago Press.
- van der Poel, Marc 1997. *Cornelius Agrippa, the Humanist Theologian and his Declamations*. Leiden – New York – Köln, Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004247314>
- Walker, Daniel Pickering 1958. *Spiritual and Demonic Magic from Ficino to Campanella*. London, Warburg Institute.
- Zambelli, Paola 1968. Cornelio Agrippa nelle fonti e negli studi recenti. *Rinascimento*. 8. 173–176.
- Zambelli, Paola 1992. *The Speculum Astronomiae and its Enigma (Boston Studies in the Philosophy of Science, 135)*. Latin text and English tr. of Speculum astronomiae. Dordrecht, Kluwer Academic. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-3467-7>
- Zambelli, Paola 2007. *White Magic, Black Magic in the European Renaissance*. Leiden–Boston, Brill. <https://doi.org/10.1163/cj.9789004160989.i-282>
- Zorzi, Francesco (Franciscus Georgius) 1525. *De harmonia mundi totius cantica tria*. Venetiis, k. n.